

EUGEN PRINZ

Az 1945. évi Beneš-dekrétumok nemzetközi jogi szempontból

I. Az előtörténet

Nem sokkal a müncheni egyezmény és Csehország 1939. március 15-ei német megszállása után már felvetődött a kérdés, hogyan lehetne az újra megalakuló Csehszlovákiát stabilizálni.¹ A korabeli cseh politikusok nem a nemzetközi megoldásban, az államok közötti határoknak a kollektív biztonság rendszerén alapuló szavatolásában, hanem a nemzetállam következetes megvalósításában bíztak. A párizsi cseh emigránsok körében már 1939 őszén felmerült a gondolat, hogy a szövetségesek által megnyert háború után kitelepítik a szudétanémeteket.

Ezzel fordultak szembe a Párizsban élő szudétanémet emigránsok Walter Kolarc, Leopold Goldschmidt és Johann Wolfgang Brügel - a francia nyelven megjelent *Le problème du transfer de populations* című írásban.² Maga Beneš az 1947. május 19-én Karlsbadban, a megyei és helyi bizottságok előtt megtartott beszédében így foglalt állást a problémát illetően: „Az első kérdés, amelyet már 1940-ben feltettem külföldi szervezetünknek, a németek országunkból való kitoloncolásának kérdése volt. Közvetlenül és teljes egészében tettem fel a kérdést, melyet nyíltan megbeszéltem először az angolokkal, majd az amerikaiakkal, végül az oroszokkal... Amikor kormányunk külföldön megalakult és hivatalosan is elismerték, egyértelműen megmondtam, milyen következtetéseket kell és kellene levonni ebben az értelemben a Müncheni egyezményből.”³

A győztes hatalmak kezdetben tartózkodóan reagáltak; még a Szovjetunió is szabadon akart hagyni minden utat csaknem a háború végéig.⁴ A csehszlovák kormány megpróbálta szövetségesei előtt jámbor köntösbe bújtatni a kitelepítés kérdését: Eszerint csak a „bűnössé vált náci németek”-nek kellett volna elhagyniuk az országot. Az USA, Nagy-Britannia, Franciaország és a Szovjetunió kormányaihoz 1944. november 23-án elküldött titkos memorandum még mindig csalt 1,6 millió ember kitelepítését tervezte; a szállítást eszerint a lehető legjobban meg kívánták szervezni, és lassan, hosszabb idő alatt akarták volna lebonyolítani. Nyolcszáz ezer szudétanémet Csehszlovákiában maradhatott volna, magántulajdonukat pedig nem kívánták elkobozni.⁵ A csehszlovák kormány valódi célját ugyanebben az időben Beneš személyi titkára, Prokop Drtina tette világossá a csehszlovák ellenálló csapatokhoz intézett egyik parancsában: „Ami ennek a kérdésnek a megoldását illeti, még sok függ a háború végső fázisának lefolyásától... A kérdésre, hogy mi legyen a németeinkkel, egyre inkább kedvező választ ad a világ közvéleménye, mégpedig úgy, ahogy az népeinknek is megfelel. Számolunk tehát azzal a lehetőséggel, hogy német lakosságunk elszállítását megvalósíthatjuk, azonban nem jelenthetjük ki határozottan, hogy a hárommillió németünk mindegyikét el lehet szállítani. Ily módon talán lehetővé válik, hogy megszabaduljunk egy részüktől, maximum talán kétmilliótól, viszont nem bízhatunk egy nemzetközi megoldásban és nem is várakozhatunk rá. Szükség lesz rá, hogy a felszabadulás utáni első napokban saját magunk intézzünk el sok mindent... Gondoljanak mindig arra, hogy az egész nemzetnek fel kell erre készülnie. Ezért a német kérdés megoldását nálunk meg kell előznie a lehető leggyorsabban végrehajtott foglалásoknak és tisztogatásoknak. Az elnök hivatalos közleményeinek csakúgy, mint az itteni londoni kormánynak, mindig rendkívül tartózkodóknak kell lenniük ebben a kérdésben, továbbá az is fontos, hogy nálunk is ennek megfelelően ítéljék meg ezt a kérdést.”⁶

Ez a terrorra és tömeggyilkosságokra nem is oly burkoltan buzdító felszólítás 1945 nyarán a féktelen üldözések során vált valósággá.⁷

II. A Beneš-vita és a hatályos csehszlovák jog

A kitelepítés problematikája rányomta bélyegét a felszabadult Csehszlovákia kormányprogramjára, az 1945. május 5-én keltezett ügynevezett kassai kormányprogramra, mely különbséget tett „bűnös németek” és „lojális németek” között, és meghatározta a következőt:

„Minden német és magyar egyén, akit a köztársaság, illetve a cseh vagy a szlovák nép ellen elkövetett bűn miatt vád alá helyeztek és elítéltek, elveszti a csehszlovák állampolgárságát, és halálos ítélet esete kivételével a köztársaság területéről örökre kitiltatik.”⁸

a) Az 1945. évi ügynevezett Beneš-dekrétumok azonban a kassai kormányprogramnál jóval tovább mennek. Részletesen a következő dokumentumokról van szó:

(1) a köztársaság elnökének 1945. május 19-én kelt rendelete egyes, a megszállás ideje alatt végrehajtott tulajdonjogi ügyletek érvénytelenségéről

és a németek, a magyarok, az árulók és kollaboránsok, valamint egyes szervezetek és intézmények vagyonának nemzeti kezeléséről;

(2) a köztársaság elnökének 1945. június 19-én kelt 16. számú rendelete a náci bűnösök, az árulók és bűntársak megbüntetéséről, továbbá a rendkívüli népbíróságokról;

(3) a köztársasági elnöknek 1945. június 21-én kelt rendelete a németek, a magyarok, valamint az árulók, a cseh és a szlovák nép ellenségeinek mezőgazdasági vagyonának elkobzásáról és gyorsított ütemű felosztásáról;

(4) a köztársasági elnöknek 1945. július 20-án kelt rendelete a németek, a magyarok és egyéb államellenségek mezőgazdasági ingatlanainak cseh, szlovák és egyéb szláv gazdák tulajdonába adásáról;

(5) a köztársasági elnöknek 1945. október 25-én kelt rendelete az ellenséges vagyon elkobzásáról és a Nemzeti Megújulás Alapjáról.⁹

A német lakosság vagyonának kisajátítását egész sor további törvény és rendelet egészítette ki:

(6) a köztársasági elnöknek 1945. augusztus 2-án kelt alkotmányrendelete a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának szabályozásáról;

(7) a köztársasági elnöknek 1945. október 18-án kelt rendelete a Prágai Német Egyetem feloszlásáról;

(8) a köztársasági elnöknek 1945. október 27-én kelt alkotmányrendelete az állam részéről a forradalom ideje alatt megbízhatatlannak ítélt személyek őrizetbe vételéről;

(9) a köztársasági elnöknek 1945. október 27-én kelt rendelete a kényszermunka-alakulatokról;

(10) a belügyminisztérium 1945. december 2-án kelt hirdetménye a köztársaság elnökének a csehszlovák állampolgárságukat elvesztett személyek munkakötelezettségéről szóló rendelet végrehajtásáról;

(11) az 1946. április 11-én kelt törvény a németek, a magyarok, az árulók és bűntársaik munka- (tanuló-) viszonyáról;

(12) az 1946. május 8-án kelt törvény a csehek és a szlovákok szabadságának visszanyeréséért folytatott harccal összefüggésben elkövetett tettek jogszerűségéről;

(13) az 1946. május 16-án kelt törvény egyes, a megszállás ideje alatt végrehajtott tulajdonjogi ügyletek érvénytelenségéről, továbbá ennek az érvénytelenségnek és egyéb vagyoni beavatkozásoknak következményeiről.

*

Az 1945 májusa és októbere között keletkezett kormányrendeletek alapján a csehszlovák jog teljes körű vagyoneklobzásról rendelkezett. Az 1945. május 19-i rendelet alapján az

„állam számára megbízhatatlan személyek” (német vagy magyar nemzetiségű lakosok) vagyonát nemzeti gondnokság alá helyezték; ez valójában azonban kisajátítást jelentett. A rendelet 20. paragrafusa szerint a nemzeti gondnokság alá helyezendő vagyon tulajdonosainak minden jogi aktusa érvénytelenné válik, amennyiben azok a vagyon lényegét érintik. Az 1945. június 21-i határozat alapján a földreform keretében elrendelték a német és magyar nemzetiségű személyek mezőgazdasági vagyonának kártalanítás nélküli elkobzását, tekintet nélkül ezen emberek állampolgárságára. A 2. 1. bekezdés szerint az számított német nemzetiségűnek, aki 1929 óta bármelyik népszámláláson a német népcsoporthoz vagy más nemzeti csoporthoz, formációhoz tartozónak vallotta magát, vagy pedig német nemzetiségű személyekből álló politikai pártnak volt tagja. Az elkobzás alól az 1. 2. bekezdés alapján azok mentesültek, akik aktívan részt vettek Csehszlovákia felszabadításában. Ezzel egyidejűleg a rendelet előírta, hogy az elkobzott vagyon felett a szláv nemzetiségű községek, szövetkezetek és személyek tulajdonosi jogokat gyakorolhatnak (7. paragrafus). Ehhez a rendelethez kapcsolódik a pénzügyminisztérium 1945. június 22-i hirdetménye a németek befektetési, valamint bankszámlán és bankletétben lévő vagyonának zárolásáról. Az 1945. október 25-i rendelettel minden egyéb, addig el nem kobzott ingó és ingatlan „ellenséges vagyon”-t (a Német Birodalom, az NSDAP vagy más, a rezsimmal szövetséges intézmény, továbbá a német nemzetiségű személyek vagyonát) kártalanítás nélkül elvették. Az így elkobzott vagyont a Nemzeti Megújulás Alapjába helyezték, aztán térítés ellenében a „jogosult pályázók” tulajdonába adták. Ezáltal az egész szudétánémet vagyon - eltekintve a legszükségesebb személyi szükségletektől, amely az 1945. október 25-i rendelet 2. paragrafusa alapján kivételt képezett - az elkobzás hatálya alá került. Az egész német népvagyon likvidálásának gondolatát a hatalom új kommunista birtokosai szinte egy az egyben átültették a szocialista elosztási politikába az 1948. évi februári puccs után. Moszkva lett Beneš víziójának, egy nemzeti és egy szociális forradalom csehszlovákiai összekapcsolásának végrehajtója.

Csehszlovákia mindvégig elutasította a kitelepítés keretében az országot elhagyni kényszerült vagy később az NSZK-ba áttelepített szudétánémetek elkobzott vagyonának visszaadását vagy annak megfelelő bármiféle kártérítést. Másfajta koncepciót követett azonban Csehszlovákia az országban maradt szudétánémetek tekintetében. A gazdasági és jogi reformok keretében Csehszlovákia új földtörvényt fogadott el 1991 júniusában, amely a mezőer erdőgazdasági földterületek, továbbá a hozzájuk tartozó épületek visszaadását irányozza elő. Ezt azok a tartósan Csehszlovákiában élő, természetes személyek kérvényezhetik, akik vagyonukat bizonyos meghatározott okok miatt (például kényszerkollektivizálás, a köztársaságból történt kitelepítés vagy elmenekülés utáni kisajátítás stb.) 1948. február 25.¹⁰ és 1990. január 1. között veszítették el.¹¹ A visszaadható földterületnek a német és magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárok számára eleinte megállapított 250 hektáros felső határt 1992 februárjában eltörölték. Az 1991 júniusában elfogadott földtörvény csak korlátozottan kedvez a Csehszlovákiában élő szudétánémeteknek, mert Edvard Beneš elnöki dekrétumai alapján a szudétánémetek ellen végrehajtott elkobzások 1945 végére már lezajlottak; a földtörvény azonban csak az 1948. évi kommunista hatalomátvétel utáni kisajátításokat érinti.

A törvény 1992. februári újrafogalmazásával a csehszlovák nemzetgyűlés első alkalommal hatalmazta fel a két tagköztársaság parlamentjeit, hogy a német és magyar népcsoportok ellen közvetlenül a háború után elkövetett jogtalanságokat jóvátegye.¹² Ezen felhatalmazás alapján a Cseh Nemzeti Tanács 1992. április 17-én egy tulajdon-visszajuttatási törvényt fogadott el,¹³ mely szerint a Csehszlovákiában élő, csehszlovák állampolgárságú német vagy magyar nemzetiségű lakosok,¹⁴ illetve örökösök kérvényezhetik az 1945. május 19-i és június 21-i határozatok alapján elkobzott szántó- és erdőterületeik, valamint mezőgazdasági hasznosítású épületeik visszaadását.¹⁵ A csehszlovák nemzetgyűlés

felhatalmazása azonban csak a földterületekre és a mezőgazdasági ingatlanokra vonatkozik, városi ingatlanok és ipari létesítmények nem tartoznak a restitúció hatálya alá. Az elüldözött, illetve elmenekült szudétánémeteknek a törvény nem teszi lehetővé, hogy tulajdonuk visszaadását kérvényezzék.

A csehszlovák jog alapján a szudétánémetek elvesztették az elkobzott vagyontárgyakban megtestesülő tulajdonukat. A csehszlovák jogi helyzet, azaz 3 polgári törvénykönyv 288. paragrafusa szerint elvileg tehermentesen lehet tulajdonhoz jutni az államtól. A szudétánémetek vagyonát a csehszlovák állam akár újra elidegenítette, akár - a legutóbbi időkben - elárverezte, az új tulajdonos az állam törvényei alapján a tulajdont úgy kapta meg, hogy azzal kapcsolatban harmadik személynek nem lehetett követelése. A csehszlovák jog alapján a szudétánémetek - legkésőbb ezzel az elidegenítéssel - elvesztették vagyonukat.

III. A nemzetközi jogi szempontok

1. A szudétánémet vagyon elkobzásával kapcsolatos jóvátételi igényeket illetően Csehszlovákia a potsdami egyezményre hivatkozik,¹⁶ amely szerinte rendelkezik erről a kérdéssel. A potsdami egyezmény XIII. cikkelye említi a kitelepítést, a lakosság elszállításának tulajdonjogi következményeiről azonban nem rendelkezik. A Németország által nyújtandó jóvátételről szóló IV. cikkely, és a potsdami egyezmény egyéb rendelkezései sem ejtenek szót erről a kérdéssel.¹⁷

2. A szudétánémet vagyon elkobzását a német származású lakosságnak a csehszlovák állammal szembeni hűtlen magatartásáért kirótt kollektív büntetésével igazolták.¹⁸ Ilyen mértékű büntetés az adott tényállás mellett nem tekinthető megengedettnek.

Tegyük fel, hogy a szudétánémet területek a kisajátítási intézkedések időszakában még Németországhoz tartoztak - ami egyébként vitatott ebben az esetben, minthogy elfoglalt területekről lett volna szó, a Hágai Szárazföldi Háborús Rendszabályok (HSZHR) harmadik fejezete rendelkezéseinek is érvényeseknek kellett volna tenniük. A HSZHR 50. cikkelye szerint „egy egész népet egyesek cselekedetei miatt, akiknek a felelősségében a nép nem tekinthető részesnek, semmilyen pénzbeli vagy egyéb büntetésben nem szabad részesíteni”.¹⁹

A kollektív büntetés tilalmának gondolata semmi esetre sem korlátozható a háborús jogra. Ha a szudétánémet területen nem a HSZHR érvényességéből indulunk ki, az általános emberi jogok akkor is tiltanak egy ilyenfajta, meghallgatás nélküli, az egyéni bűnösséget figyelmen kívül hagyó és súlyos következményekkel járó kollektív büntetést.

3. Az intézkedések a jogi megtorlás szempontjából sem igazolhatók. Jogi megtorláson a nemzetközi jogaiban sértett állam beavatkozását értjük a sérelmet elkövető állam vagy állampolgárainak jogi eszközeibe, azzal a céllal, hogy az adott államot a nemzetközi joggal ellentétes cselekedetének megváltoztatására, illetve jóvátétel nyújtására bírja.²⁰ Az 1945. május 7-8-ai kapituláció után Németországtól semmilyen további nemzetközi jogsértés sem volt várható.

4. Csehszlovákia arra sem hivatkozhatott, hogy jóvátételi kötelezettsége az NSZK által fizetett kárpótlás miatt megszűnt volna. Ezek az NSZK-n belüli, szociális okokkal motivált kifizetések nem befolyásolják a szudétánémetek tulajdonjogait és nem szüntetik meg Csehszlovákiának a jóvátételre vonatkozó kötelezettségeit.

5. A szudétánémetek esetében az idegenek jogainak minimális szintjét kellene alkalmazni, tehát őket mint Csehszlovákiában élő külföldi egyéneket kellene kezelni. A „Német Birodalom és a Csehszlovák Köztársaság között 1938. november 20-án kelt szerződés egyes, állampolgársággal kapcsolatos kérdésekről” alapján a szudétánémetek általában megkapták a német állampolgárságot.²¹ Mivel minden állam csak a saját állampolgársága felől rendelkezhet,²² a szóban forgó lakosok csehszlovák állampolgársága egyelőre érintetlen maradt. Az 1945. augusztus 2-i elnöki dekrétum azonban a

szudétánémetek csehszlovák állampolgárságát - a német állampolgárság „egy idegen hódító hatalom előírásai alapján” történt megszerzésének napjáiig visszamenőlegesen, az egyedi kivételeket figyelembe nem véve - kollektíven megvonta. Bármennyire is hontalanként kezelte Csehszlovákia a szudétánémeteket, a nemzetközi jog szerint azok német állampolgárok, tehát Csehszlovákia számára külföldiek voltak.

Az 1945. május 19-én kelt dekrétum és az 1945. június 21-én kelt földreformtörvény meghozatalakor a kitelepítés tervét még nem hozták nyilvánosságra. Elgondolkodtató - különösképpen amiért a földtörvény is a nemzetiséget vette alapul, „tekintet nélkül az állampolgárságra” -, hogy ezek a határozatok egy kizárólag az állam belügyeibe tartozó, csak a belföldieket érintő kisajátítás lehetőségét mondták ki.²³

Csehszlovákia saját szavahihetőségét kérdőjelezte meg, és jogsértést követett el azzal, hogy egyrészt mindkét dekrétumban a csehszlovák állampolgárságra hivatkozott, és belföldiekkel szembeni kisajátítást emlegetett, másrészt az érintettek csehszlovák állampolgárságát visszamenőleges hatállyal megvonva, azokat belföldön visszamenőlegesen jogfosztottá nyilvánította.²⁴ A csehszlovák állampolgárság visszamenőleges megvonása után az érintetteket a két dekrétum kapcsán is németnek, tehát idegenrendészeti szempontból idegennek kellett volna tekinteni. Az elkobzott vagyon ilyen értelemben külföldi vagyon volt.

A kisajátítások ellenkeztek a nemzetközi joggal, mert megsértették a diszkrimináció tilalmát: az 1945. június 21-én kelt földreformtörvény nem a mezőgazdasági földek tulajdonviszonyainak általános reformjára törekedett, az intézkedések csak a német és magyar nemzetiségűeket, valamint a köztársaság külön meghatározott „árulóit” és „ellenségeit” érintették. A német és a magyar lakosságot egyformán kezelték, de tényszerűen nem indokolt okokból mindkét népcsoportot szándékosan hátrányos helyzetbe hozták a belföldiekkel és a többi külföldivel szemben. A pénzügyminisztérium 1945. június 22-i hirdetménye csak a német vagyont és az 1945. október 25-i dekrétum is hasonlóképpen csak a német és a magyar vagyont érintette. Mint ahogy az Odera-Neisse-menti területeken a lengyel kisajátítás, az elkobzás itt is - a csehszlovák nemzetállamhoz vezető út részeként - a németek elűzését készítette elő.²⁵ A vagyoneklobzás etnikai alapon diszkriminálta a szudétánémeteket.²⁶

Mivel a kisajátítási intézkedéseket semmiféle kártalanítás nem követte, kisajátítással kapcsolatos, a nemzetközi jogból eredő kártérítési kötelezettségek megsértése forog fenn; a kötelezettségek korlátozását a nemzetközi jog csak megengedett államosítások esetén teszi lehetővé.²⁷

A végrehajtott kisajátításokra nem tekinthetünk úgy, mint megengedett államosításra. Államosítási intézkedések nem diszkriminálhatják a külföldiek bizonyos csoportját a belföldiekkel vagy más külföldiekkel szemben; mivel az elkobzások elsősorban a német és a magyar népcsoportok tagjai ellen irányultak, belföldieket és egyéb külföldieket csak bizonyos cselekedetek elkövetése esetén érintettek, ezért diszkrimináló hatásúak voltak. Ebből következően ha nem is teljes, de legalábbis minimális kárpótlást kellett volna nyújtani.

Az 1945. február 25-i csehszlovákiai kommunista hatalomátvétel és a társadalomnak az ezzel együtt járó kommunista államrendszerre történt átalakulása után, az államosítások különbségtétel nélkül a belföldiek vagyonát is érintették. Ezen intézkedések kezdetekor a szudétánémet vagyon elkobzása azonban már megtörtént.²⁸

A diszkrimináció tilalma és a kártalanítási kötelezettség megsértése miatt a csehszlovák kisajátítási intézkedések megsértették az idegenek jogainak minimális szintjét, és ellentétesek a nemzetközi joggal.

6. Csehszlovákiában a kisajátításokkal jelentős mértékben megsértették az emberi jogokat. A kisajátítási intézkedésekkel nemcsak az állam tulajdonát növelték, hanem a homogén csehszlovák állam létrehozása érdekében diszkriminálták és elűzték az országból a német lakosságot.²⁹

Mivel az elkobzásoknak büntető jellegük volt, nagymértékben különböztek a klasszikus kisajátítástól. A kisajátításoknak csupán a vagyonszerzés a célja, és általában nem sértik meg az emberi jogokat, amint azonban büntetésre és száműzésre kerül sor, az emberi jogok is megsérülnek.³⁰ Az érintetteket éppen német származásuk miatt sújtották vagyonekobzással és büntették kitelepítéssel. Az elkobzások elsősorban tehát nem egyéneket, hanem egy csoportot érintettek,³¹ a németeknek az emberi jogokkal ellentétes, nemzeti hovatartozásuk miatti diszkriminációját jelentették.

7. A Beneš-dekrétumok és végrehajtásuk a nürnbergi nemzetközi hadbíróság joggyakorlata szerint kimerítik az emberiség elleni büntett tényállását. Jóllehet ott csak németeket ítétek el háborús és emberiség elleni bűncselekmények miatt, a Nürnbergben megfogalmazott alapelvek, az itt nem említett béke elleni büntettet leszámítva, általános érvényességet nyertek,³² így a kitelepítéssel kapcsolatos cselekedeteket is azok alapján kellene megítélni.³³

A nemzetközi hadbíróság szabályzatának 6. (b) cikkelye alapján a „civil lakossághoz tartozók meggyilkolása, megkínzása, az elfoglalt területekre vagy területekről rabszolgamunkára vagy más célból történő deportálása” háborús bűncselekménynek számít. A 6. (c) cikkely szerint „valamely civil lakoságnak a háború előtt vagy alatt történt meggyilkolása, lemészárlása, rabszolgává tétele, deportálása vagy egyéb, emberhez nem méltó kezelése” „*emberiség elleni bűncselekmény*”-nek minősül. Bár a kitelepítés tilalmának formális nemzetközi jogi kodifikálása csak a németek kitelepítésének megkezdése után, a népiirtásról szóló 1948. évi konvencióval és a háborús időkben a civil lakosságot védő 1949. évi genfi konvencióval történt meg, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a kisajátítás időszakában már léteztek „nemzetközi szokásjogon nyugvó alapszabályok”, amelyek megtiltották a kitelepítést és a deportálást, mint az emberiség ellen elkövetett büntettet.³⁴

8. Felix Ermacora, osztrák nemzetközi jogász 1991. május 22-én készült, szudétanémet kérdéssről szóló, többször idézett jogi szakvéleményében kifejti, hogy a kitelepítés népiirtást jelentett.

A népiirtásról szóló nemzetközi konvenció szerint olyan cselekedetek, amelyek egy nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részbeni elpusztításának szándékával követtek el - mint például a csoport tagjainak meggyilkolása (II. cikk. a. bek.), súlyos testi vagy lelki sértés okozása (II. cikk. b. bek.), valamint a tagok teljes vagy részbeni fizikai pusztulását eredményező életkörülmények szándékos kialakítása -, kimerítik a népiirtás tényállását.

A csehszlovák kitelepítési intézkedések a német lakosság elpusztítására törekedtek az érintett területeken. A lakosság elszállítása egy nemzeti és etnikai csoportra terjedt ki, azzal a szándékkal, hogy szülőföldjéről szinte teljesen eltávolítsák. Számtalan dokumentum szerint a kitelepítési intézkedések következményeként gyilkosságok, valamint testi és lelki sértések történtek.³⁵ A kitelepítéssel megteremtett életkörülmények, az elhurcolások és a gyilkosságok, továbbá az elkobzások a szudétanémet területeken élő német lakosság alapvető életfeltételeinek megvonására irányultak.³⁶

Ha viszont a kitelepítések a népiirtás egy fajtáját testesítették meg, akkor a kitelepítéssel szoros összefüggésben végrehajtott elkobzásokat sem szabad önmagukban megítélni, hanem a történetek egészébe kell beilleszteni, és egy komplex stratégia elemeként a többi elemhez hasonlóan kell értékelni.³⁷ A vagyonekobzások az emberi jogok súlyos megsértésének részét jelentették, és a fent meghatározott körülmények között önmagukban is népiirtó jelleggel bírtak.³⁸

A Német Szövetségi Köztársaság és Csehszlovákia által megkötött szerződések (Prágai Szerződés, barátsági szerződés) ellenére a szudétanémet vagyoni kérdése a mai napig „nyitott” maradt, mint ahogy azt a barátsági szerződéssel kapcsolatos német - csehszlovák levélváltás is világosan mutatja. A Beneš-dekrétumok és számos, tulajdont érintő kérdés széles körű

átdolgozása nélkül a német és a cseh politika közös célja - a Csehország belépése az Európai Közösségbe - is veszélyeztetve látszik. A tulajdonviszonyokkal kapcsolatos kérdések rendezetlensége mindaddig nem bírt jelentőséggel egyik nemzetgazdaság számára sem, amíg a vasfüggöny a két országot elválasztotta, és a tulajdon - legalábbis az egyik országban - nem tartozott a gazdaság meghatározó tényezői közé.

Csehszlovákia beillesztése az emberi jogok és a szociális piacgazdaság Európájába még nem fejeződött be; Csehország és Szlovákia jövőjének kérdése ráveti árnyékát a német - csehszlovák szerződésrendszerre. Csehszlovákia mint állam megszűnt. Ezzel együtt módosításra vár a Német Szövetségi Köztársasággal kötött barátsági szerződés is. Egyes sajtójelentések szerint Szlovákia önállóvá válása után Vladimír Mečiar szlovák kormányfő újra kívánja tárgyalni a barátsági szerződést.³⁹ A szlovák álláspont szerint ezzel a szerződéssel a kárpáti németeknek a Szlovák Köztársaság által nyújtott kárpótlását is szabályoznák.⁴⁰

Fordította: Salamon Csaba

Jegyzetek

- 1 Elisabeth Wiskemann, aki a Royal Institute of International Affairs megbízásából a német-csehszlovák vonatkozású problémákat kutatta, kifejti, hogy Hubert Ripka, Beneš közvetlen munkatársa a londoni emigrációban és a későbbi külügyminiszter, levélben közölte vele, hogy Beneš és ő (Ripka) először 1938 decemberében tárgyaltak komolyan annak a gyakorlati lehetőségéről, hogy a szudétánémeteket az eljövendő háború után kitelepítsék. *Germany's Eastern Neighbours*, 1956. 62.
- 2 Vü. Jaksch, Wenzel: *Europas Weg nach Potsdam* (1967) 440.
- 3 Edvard Beneš beszédét közli: *Lidová Demokracie* Praha, (3) 118. 1947. május 21. Német fordítás: Hilf, Rudolf: *Deutsche und Tschechen* (1986) 91.
- 4 Vö. Johann Wolfgang Brügel: Die Aussiedlung der Deutschen aus der Tschechoslowakei, in: *Vierteljahreshefte des Instituts für Zeitgeschichte* 8. (1960) 162.; a „táviratokkal folytatott játszmá”-hoz, amely az amerikai oldal becsapására szolgált 1943-ban, s amellyel a szovjetek már kifejezték a véleményüket a németek tömeges elszállításával kapcsolatban és fordítva, vö. Jaksch *i. m.* 385., továbbá vö. Luza, R.: *The Transfer of the Sudeten Germans - A Study of Czech-German Relations 1932-1962*. (1964) 264:
- 5 Vö. *Acta Occupations Bohemiae et Moraviae* (1966), 538.
- 6 Prečan, V.: Z korespondence Slovensko-Londyn v roce 1944 do vypuknutí Slovenského národného povstání, in: *Príspevky k dejinám KSČ* (6) 4., 927. Hilf: *i. m.* 92. Ehhez és a következőkhöz lásd még Prinz, Friedrich: *Geschichte Böhmens* (1988) 460.
- 7 Vö. a Vöröskereszt nemzetközi bizottságának jelestései. *JCIR, Report on its Activities during the Second World War 2*. kötet, és lásd a nagy-britanniai és USA-beli parlamenti vitákat Alfred de Zayas elemzésében *Die Anglo-Amerikaner und die Vertreibung der Deutschen-Vorgeschichte, Verlauf Folgen 2*. kiadás (1981). Lásd még: *Die Vertreibung der deutschen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei*, IV/1. kötet (DTV Reprint 1984), 134.
- 8 *Die Vertreibung i. m.* IV/1. kötet, 184.
- 9 A vagyon felértékelését követte később az 1947. február 14-én kelt törvény alapján az ellenséges vagyon felosztása, amelyet a köztársaság elnökének 1945. október 25-én kelt, az ellenséges vagyon elkobzásáról és a Nemzeti Megújulás Alapjáról szóló dekrétuma alapján kisajátítottak.
- 10 1948. február 25-én vették át a hatalmat a kommunisták Csehszlovákiában.
- 11 *ROW* 1991. 274.
- 12 Karl-Peter Schwarz: *Die Welt*, 1992. április 18., 6.
- 13 A német kisebbséghez tartozó képviselőtől, Walter Piverkától származó törvényjavaslatot 104 szavazattal 25 ellenében, 10 tartózkodás mellett fogadta el a parlament. Lásd: *Die Welt*, 1992. április 18., 6.; *Süddeutsche Zeitung*, 1992. április 18-19-20.
- 14 A tulajdon visszaadására nem jogosultak azok a személyek, akiket mint kollaboránsokat elítéltek.
- 15 *Die Welt*, 1992. április 18., 6.
- 16 Mint például a prágai külügyminisztérium egyik képviseltje Bonnban, a Prágai Szerződés ratifikálása alkalmából tartott sajtókonferencián. Idézi: Herman Raschhofer: Die deutsche Reparationsregelung und die Reparation in der Tschechoslowakei, in: *Um Recht und Freiheit* (1977) 496.
- 17 Uo. 498.

- 18 Seidl-Hohenveldern, Ignaz - Ipsen, Knut: *Entschädigungspflicht der Bundesrepublik für Reparationsentzogenes Auslandsvermögen* (1962) 132.
19 RGBI. 1910. 107.
20 Verdross, Alfred - Simma, Bruno: *Universelles Völkerrecht* 3. kiad. (1984) 1343.; Seidl-Hohenveldern, Ignaz: *Völkerrecht* 6. kiad. (1987) Rdnr. 1776.
21 RGBI. 1938. II., 895.
22 Vö. a Hágai Konvenció I. cikkelyének 1, bek. és 2. cikkelye állampolgársággal kapcsolatos konfliktusok bizonyos kérdéseiről, 1930. április 12.
23 Ermacora, Felix: *Die Sudetendeutschen Fragen*. Jogi szakvélemény a Német Szövetségi Köztársaság és a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság közötti, a jószomszédságról és baráti együttműködésről szóló törvény szövegével. München (1992), 181. pont: „Ez azt jelenti, hogy a csehszlovákiai szudétánémetek és németek mezőgazdasági vagyonát nem mint „idegen” tulajdont, hanem mint német nemzetiségű csehszlovák állampolgárok tulajdonát vették el.”
24 Ermacora véleménye a földreform-határozatról: *i. m.* 181. pont.
25 Vö. Raschhofer, Hermann: *Die Vermögenskonfiskationen der Ostblockstaaten* (1956) 14.
26 Ermacora: *i. m.* 184. pont.
27 Ipsen, Knut: *Völkerrecht*, 3. kiad. (1990) 43.
28 Ermacora: *i. m.* 184. pont.
29 Raschhofer: *i. m.* 14.
30 Lásd Walter Leisner: NJW 1991. 1572.
31 Lásd még Otto Kimminich: *Die Eigentumsgarantie im Prozeß der Wiedervereinigung* (1990) 72., amely az NDK-beli földreform diszkriminatív mivoltát vizsgálja.
32 Ehhez és ezen elveknek általános érvényre juttatásához lásd Rabl, Kurt: Zur Frage des Verbots von Massenzwangssiedlungen nach gelten dem Völkerrecht, in: Uő. (szerk.): *Das Recht auf die Heimat* (1965) 152. Az Egyesült Nemzetek közgyűlésének 1946. december 11-én hozott, 95 (1) sz. határozatában is kinyilvánították a nürnbergi joggyakorlat általános érvényességét. Nyomtatásban: Djonovich, Dusan J.: *United Nations Resolutions I.* sorozat I. rész 1946-1948, 175.
33 Ermacora: *i. m.* 106. pont; de Zayas, Alfred: Die Vertreibung in völkerrechtlichen Sicht, in: Blumenwitz, Dieter (szerk.): *Flucht und Vertreibung* (1987) 246.
34 Ermacora: *i. m.* 111. pont; Kimminich, Otto: *Aus Politik und Zeitgeschichte*. B 33/90, 43. A 41. oldalon Kimminich kifejti, hogy a kitelepítés tilalma a klasszikus nemzetközi jogban azért nincsen külön rögzítve, mert a nemzetközi jog fennállása óta abból indul ki, hogy az emberek egy adott helyen vannak letelepedve. A kitelepítés tilalma tehát egész egyszerűen immanens a nemzetközi jogban.
35 Vö. például: a Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen kiadásában megjelent *Vertreibung und Vertreibungsverbrechen 1945-1948* (1989) című munkával.
36 Ermacora: *i. m.* 105. pont.
37 Ermacora: *i. m.* 186. pont. Ehhez lásd még: Raschhofer: *i. m.* 14., amely rávilágít: „Az elkobzások nem önálló jogi aktusok, hanem a kitoloncolások és a kitelepítések következményeként elrendelt intézkedések”
38 Ermacora: *i. m.* 187. pont. Lásd még: Christian Tomuschat bírálatát Ermacora idézett művéről a *Frankfurter Allgemeine Zeitungban*, 1992. május 5., 11.
39 Mečiarnek a Dunamenti Államok Munkaközösségének találkozásán, Nürnbergben tett kijelentéseire vö. *Süddeutsche Zeitung*, 1992. szeptember 26-27.
40 A második világháború előtt mintegy 150 000 kárpáti német élt Szlovákiában, akik 1945 után a szudétánémetek sorsában osztoztak. Szlovákiában ma körülbelül 5 000 ember vallja magát német nemzetiségűnek.

EUGEN PRINZ

THE BENEŠ DECREES OF 1945 IN THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL LAW

By discussing the international legal reaction to the Czechoslovakian presidential decrees which were levelled at the more than three million Germans, as well as the Hungarians of Slovakia who in many respects were treated similarly with the former, the author uses the Czechoslovakian and the international legal system as his basis. He determines that the resolutions which stripped the two minorities of rights and of property were instances of severe discrimination from every viewpoint, because even after stripping individuals of their citizenship, the czechoslovak authorities should have handled them at least as foreigners, and accordingly, the minorities should've been treated in accordance with international legal procedure.

The author leans towards accepting professor Ermacora's standpoint, who states that the resettlement of the Germans of Czechoslovakia should be classified a type of genocide. The author considers the property

Regio - Kisebbség, politika, társadalom 4. évf. (1993.) 3.sz.

compensation of the ethnic-based masses struck by the Beneš decrees one of the particularly important tasks of the Czech and Slovak Republics' joining of the European integration processes.